

HRADIŠTĚ V KŘEČHOŘI NA KOLÍNSKU

K vývoji osídlení křečhořských návrší v pravěku a raném středověku

Michal Lutovský – Dražen Štastný – Miloš Vávra

ÚVOD

Vedle jasně identifikovaných a – minimálně archeologické obci – dostatečně známých hradišť se lze občas setkat i s objekty nepřilíš jasného vymezení a datování. Objevily se sice kdysi dávno v archeologické či vlastivědné literatuře, jejich verifikace v moderní době je však nejistá, rámcové chronologické zařazení se odehrává spíše v intencích náhody. Typickým příkladem tu může být opevněný objekt v těsném západním sousedství obce Křečhoř (okr. Kolín). Je sice známý už více než sto let,¹ v moderně koncipovaných soupisech hradišť a pojednáních ovšem obvykle chybí. Z plochy vymezené většinou již téměř rozoraným valem se v poslední době podařilo při povrchové prospekci nalézt nevelkou kolekci keramických zlomků, které znovu otevírají problém datování tohoto hradiště. V následujícím textu jsme se pokusili shrnout dosavadní archeologické poznatky jak o návrší s hradištěm, tak o další vyvýšenině ležící východně od něj.

KŘEČHOŘ

V nevelké vzdálenosti na západ od Kolína se na velké protáhlé výšině, situované nad jižním okrajem polabské roviny, nachází obec Křečhoř (okr. Kolín), která se do povědomí zájemců o českou historii zapísala jako místo slavné bitvy u Kolína, kde se v červnu 1757 střetla rakouská a pruská vojska (popis bojů a bitvy viz *Zap 1855*). Bitvu dodnes připomíná pomník na počest padlých rakouských vojáků. Na úpatí k severu skloněných návrší (max. 333 m n. m.) prochází původně císařská silnice Praha – Kolín a dále na sever pak mezi Novou Vsí I a Vítězovem najdeme na osamoceném kopci (279 m n. m.), později nazvaném Bedřichov po poraženém králi Fridrichovi II., pomník pruské armády. Malá osada pod jeho severozápadním úbočím, která se až do bitvy jmenovala Kel, byla přejmenována na Siegfeld a česky na Vítězov. Od kostela v Křečhoři vychází severním směrem úvoz, který se záhy větví k Vítězovu („Kelská cesta“) a na původní úvozovou cestu vedoucí k osadě Kamhajak. Relikty obou středověkých komunikací jsou v krajině dosud zčásti zachovány.

Obec Křečhoř leží na severovýchodním okraji Kouřimské plošiny převyšující až o sto metrů Kolínskou tabuli. Vesnická zástavba ze tří stran obklopuje terénní zářez s prameništěm bezejmenného potoka, který od sebe odděluje dvě rozsáhlé a zdaleka viditelné části podlouhlého návrší orientovaného od západu k východu (*obr. 1*); především jim je věnován následující text. Dále k severu až k severovýchodu a níže po výrazně členitém svahu pak leží dvě osady náležející k uvedené obci (Kamhajak a Kutlíře).

¹ Patrně poprvé zmínil existenci hradiště J. L. Píč v roce 1893: „U Křečhoře směrem k Bříství nalézá se poloha ve výměře asi 25 jiter řečená ‚v šancích‘. Jest se tří stran ohraničena vysokým břehem, tak sice, že pole od břehu poněkud se svažuje, jakož vyskytá se u zrušených náspů; na čtvrté straně, proti Bříství, býval prý mohutný val, který občané již asi před 20 lety rozvezli na kompost, tak že dnes sotva rozeznati lze směr, jakým val se táhnul. Při rozvážení valu nalezeno prý množství kostí. neměl jsem tolik času, abych se ohlédl, nevyskytnou-li se na zoraném poli nějaké střeptiny, jež by určily dobu, z které hradiště pochází; nicméně však myslím, že poloha tato může se připočítati mezi naše hradiště, a sice mezi hradiště mladší“ (Píč 1893, 20).

Obr. 1. Křečhoř, okr. Kolín. Západní návrší s hradištěm od severu (ze silnice Praha – Kolín).
Foto M. Lutovský

ZÁPADNÍ NÁVRŠÍ

Západně od kostela sv. Václava zaznamenalo 1. vojenské mapování (Sekce 127) v roce 1781 zhruba lichoběžníkovou, k západu se zužující plochu ohraničenou valy a označenou jako Alte schwedische Schanze (*obr. 2*). Dva západní rohy měla zaoblené, zatímco severovýchodní nároží za kostelem bylo (a dodnes je) zalomené v ostrém úhlu. Podél dvou delších stran, tedy severní a jižní, tehdy vedly polní cesty; další pokračování severnější z nich můžeme sledovat na poli při letecké prospekci (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 153–154, *obr. na str. 153*).

Do dnešní doby se v terénu zachovala méně než polovina takto vymezeného areálu, nyní převážně plochého, s místním názvem V Šancích (případně Šance; jižní část též v poloze Nad Hájem), a to v prostoru bývalého ovocného sadu u pomníku. Přes výrazné poničení je rozsah hradiště dobře patrný na leteckých snímcích (*obr. 3*). Jako slovanské hradiště je areál zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod č. 3449. Jeho plochu odhadoval J. L. Píč na 25 jiter (tj. zhruba 14,4 ha; *Píč 1893*, 20). Podle mapy 1 : 10 000 jsou rekonstruovatelné rozměry ve směru Z–V 430 m a ve směru S–J 350 až 450 m.² Opevněná poloha měla celkovou rozlohu zhruba 17 ha (*obr. 4*).

Nejlépe zřetelný je delší severní val dosud uchovaný v podobě strmé meze (parc. č. 417; *obr. 5*), nad jejímž západním okrajem byl v letech 1898–1899 vybudován již zmíněný pomník v poloze Na Krétě.³ Jak kriticky připomíná F. Dvořák (*1936*, 112, 138), „při kopání základů pro křečhořský vítězný pomník bylo odkryto staré zdivo, o jehož stáří se však nemohu vysloviti, neboť se z nálezů nic nezachovalo.“

Nejméně poškozené zůstalo severozápadní obloukovité nároží (*obr. 6; 7*), zatímco původně mohutný západní val byl rozebrán koncem 19. století „na kompost“. Při této příležitosti se mělo nalézt množství kostí (*Píč 1893*, 20). Letecké snímkování celého areálu skutečně potvrdilo, že napříč návrším probíhalo ve shodě s prvním zobrazením na josefinské mapě od severu k jihu západní opevnění, v novověku rozvezené. Na poli je v současnosti patrná široká terénní vlna, jejíž výšku odhadujeme na 1–2

² Opevněnou plochu lze zhruba vymezit následujícími koordináty: ZM 13-32-02, 450 mm od Z s. č., 150 mm od J s. č.; ZM 13-32-03, 015 mm od Z s. č., 150 mm od J s. č. Hradiště zaujímá parcely č. 348, 414–417 a leží v nadmořské výšce 315 až 333 m.

³ Otázkou zůstává, zda a nakolik byla v novověku severní linie opevnění upravena, ať už v souvislosti s krátkodobým ležením rakouského vojska v roce 1757, případně při jiných příležitostech. Něco by mohl napovídat jak její výrazně rovný průběh v celém stovky metrů dlouhém úseku, tak pravoúhlé severovýchodní nároží v sousedství kostela.

metry. Před ní je nevýrazná deprese zřejmě po zaniklém příkopu. Mez pozorovatelná severně při dnešní silnici k osadě Bříství (a dále k Chocenicím a Břežanům I) je pozůstatkem jižního valu, přičemž jeho jihozápadní nároží je už méně zřetelné. Dále k západu se celá náhorní plošina s hradištěm, která je mírně nakloněná k severu, postupně zužuje a po 350 metrech ji zakončuje přírodní rokle.

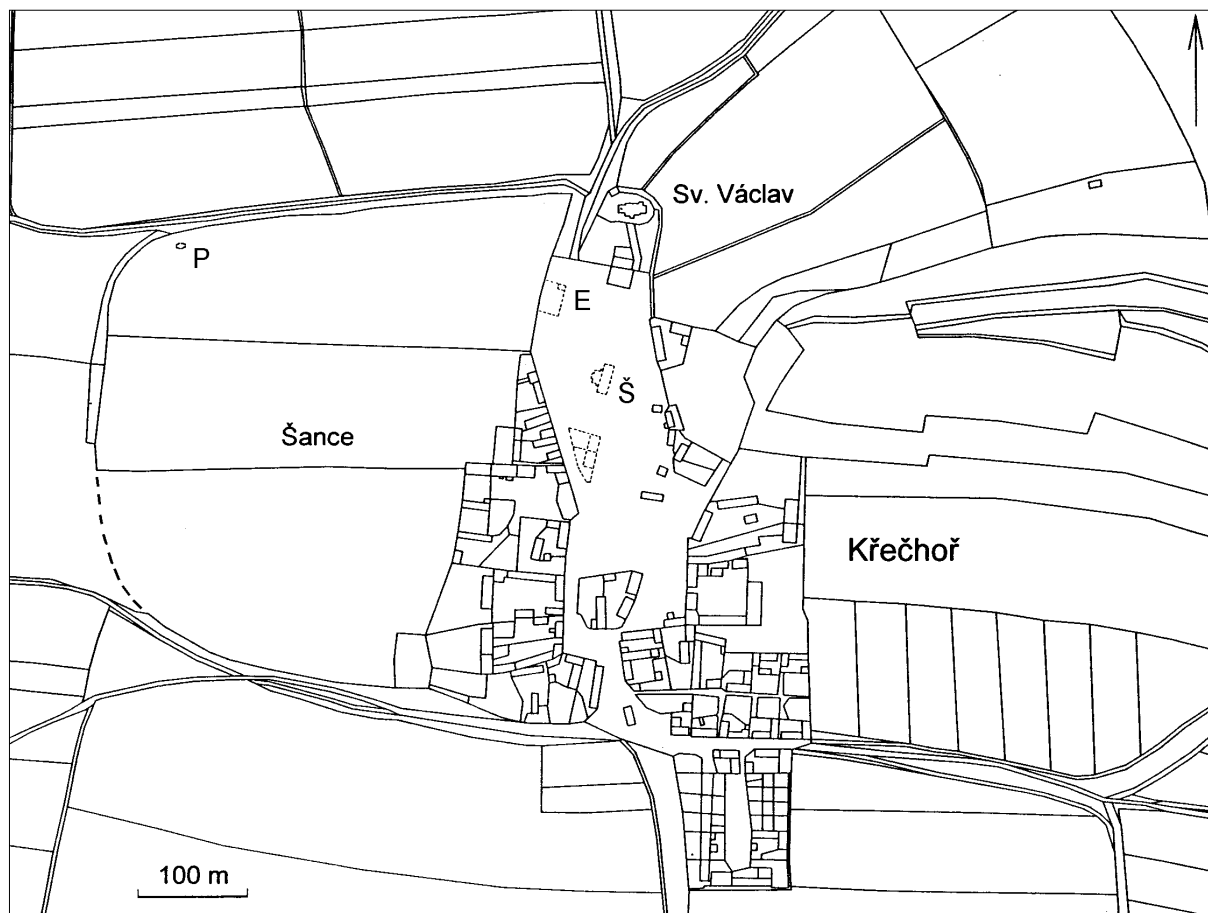
V blízkosti opačného, východního okraje hradiště se nachází ještě hlubší údolí. Novodobá komunikace vedoucí na návrší od Kamhajku (od severu) vstupuje do Křechoře východně od kostela původně zasvěceného sv. Václavu (nyní Božího Těla) a pokračuje kolem školy mírně vzhůru do centra obce. Podél východní strany silnice pak začíná hluboká strž nad bezejmenným potokem. Výrazně převýšený východní bok opevnění, který se k této ulici od severozápadu přibližuje, je spolu s úpatím zakrytý hospodářskými stavbami a domy. Zástavba rovněž poškodila prostor v místě jihovýchodního rohu opevněného areálu. U evangelického hřbitova ležícího na východním svahu polohy V Šancích (jihozápadně od kostela) se podle F. Dvořáka vyskytovaly žárové hroby lužické kultury (Dvořák 1936, 128; nález z roku 1891).

Obr. 2. Křechoř, okr. Kolín, a nejbližší okolí na 1. vojenském mapování. V západním sousedství obce je výrazně zřetelný opevněný areál s nápisem „Alte schwedische Schanze“

Obr. 3. Křechoř, okr. Kolín, na kolmém leteckém snímku. Vlevo od zástavby obce je dobře patrné obvodové opevnění hradiště. Vpravo od centra obce leží téměř zcela zastavěné východní návrší. Pramen: www.mapy.cz

Obr. 4. Křečhoř, okr. Kolín. Půdorys hradiště je patrný i z tvaru parcel na mapě Stablního katastru z roku 1842. Čárkovaně – rekonstruovaný průběh rozoraného valu. Pro lepší orientaci do plánu tečkovaně vyneseny i některé pozdější stavby (E evangelický hřbitov, P pomník, Š škola). Kreslil D. Štastný

Z dnešní konfigurace terénu je patrné, že severovýchodní nároží hradiště je odděleno velkým a již zmíněným úvozem od menší plošiny s kostelem sv. Václava obklopeném zdí katolického hřbitova. Z popsané situace pak vyplývá, že východní val hradiště nezasahoval až k ostrému přírodnímu srázu nad potokem a je od něho oddělen lichoběžníkovou plochou nejširší a nejvyšší právě u kostela (šířka do 80 m; 301 m n. m). Její povrch však na katolickém hřbitově nedosahuje výšky sousední velké plošiny s hradištěm, které v severovýchodním rohu činí 303 m n. m. Příslušnost plošiny s kostelem k hradišti zůstává nevyřešena, síť středověkých cest, stavební úpravy kolem kostela i další neuvažované okolnosti mohly v těchto místech výrazně pozměnit konfiguraci terénu.

Před časem získal D. Štastný zajímavou informaci o nálezové situaci ve středním úseku východního valu od pana Josefa Syřínka (Křečhoř, čp. 59; obr. 12:2). Majitel totiž uvnitř svého domu situovaného u horní terénní hrany při dodatečném hloubení sklepa i ve větší hloubce (pod úrovní základů) nacházel „poskládané“ kameny proložené slehlou sprašovou hlinou. Udivovalo ho, že se s kameny setkal pod podlahou ještě tak hluboko. Vedle zmínky o zdivu narušeném při stavbě pomníku, je to druhá indicie o případné existenci kamenné konstrukce v tělese hrady, tentokrát na východním okraji opevnění.

Na vyvýšeném místě „ohrazeném vysokým břehem“ (tj. nad severní linií opevnění) se podle F. Dvořáka (1936, 112) vyskytovaly „vlnovkou zdobené střepy“. S ohledem na naše dnešní poznatky a informace je pak zajímavé, že nálezy z pravěku odtud Dvořák neuváděl. Další zlomky raně středověké keramiky získal z plochy hradiště M. Lutovský při povrchových průzkumech v letech 1998 (obr. 8:1; vývrat v bývalém sadu nad severním opevněním, obr. 12:3) a 2004 (obr. 8:2–4; pole od jihu přiléhající k bývalému sadu, do vzdálenosti cca 30 m od sadu, obr. 12:4). Při posledně zmíněné akci bylo získáno i několik drobných zlomků atypické keramiky pravděpodobně pravěkého stáří.

Obr. 5. Křečhoř, okr. Kolín, severní val. Foto M. Lutovský

Obr. 6. Křečhoř, okr. Kolín. Severozápadní oblouk valu. Foto M. Lutovský

Obr. 7. Křečhoř, okr. Kolín. Severozápadní oblouk valu. Vlevo v pozadí vrch Bedřichov. Foto M. Lutovský

V roce 2006 uskutečnili D. Šťastný a M. Vávra další povrchovou prospekci na dvou přístupných plochách osetého pole (v místě západního valu a poté při východním okraji pole za stodolami; parc. č. 414). Z prostoru, kde se dříve nacházela západní hradba (*obr. 12:5*), byly nasbírány zlomky keramiky ze střední/mladší až pozdní doby bronzové (prstování povrchu nádob, hřebenováním zdrsňené střepy štitarské kultury) a střepy z raného středověku (*obr. 8:5–10*). V blízkosti hospodářských budov (*obr. 12:6*) jsme ze sběru vyčlenili rovněž dvě skupiny keramických zlomků, tentokrát z blíže neurčitelného úseku doby bronzové a opět z raně středověkých nádob (*obr. 8:11*).

Raně středověká keramika z plochy hradiště

Povrchovými sběry byly z plochy hradiště v posledních letech získány po dlouhé době první keramické nálezy, mezi nimiž výrazně převažují zlomky datované do raného středověku (většina střepů nesoucích „datovací informaci“ je zachycena na *obr. 8*). Ačkoli pocházejí z různých míst opevněného areálu, vykazují relativní shodu jak v materiálu (hrubé písčité ostřívo, příměs slídy), tak v charakteru hřebenové výzdoby, která je – spolu s několika okrajovými zlomky – řadí rámcově do střední doby hradištní. Je ovšem třeba upozornit, že sama datace předmětné keramiky je pouze velmi přibližná – a to s přihlédnutím nejen k výrazné fragmentarizaci, ale i k časově značně širokému rozpětí užívání hřebenového dekoru (včetně té skladby, která se projevuje na posuzovaných zlomcích).⁴ V absolutní chronologii lze tedy uvažovat především o 9. a první polovině 10. století, vyloučit nemůžeme ale ani zásah do 8. nebo druhé poloviny 10. století. Je ale rovněž zapotřebí zmínit obecně známou skutečnost, že povrchové nálezy z opevněné plochy v žádném případě nemohou datovat opevnění a pro hypotetické kulturní a časové zařazení hradiště zůstávají jen nevýraznou indicií.

VÝCHODNÍ NÁVRŠÍ

Východně od opevněné plochy V Šancích vychází z centra obce směrem k severovýchodu postupně se prohlubující údolí, nad nímž vede silnice na Kutlíře a dále ke Kolínu. Toto údolí (v nejvyšším úseku ve výšce 308–300 m n. m.) ze severní strany obchází jinou výraznou výšinnou polohu na východním okraji vesnice. Její zaoblený tvar je dobře patrný v dálkových pohledech od Labe a od Kolína. V současnosti je návrší z větší části pokryto jak staršími usedlostmi, tak novostavbami; původní krajinný ráz na temenu nejvíce poškodilo rozlehlé středisko bývalého JZD s velkými skladovacími halami. Vlastní temeno na jihu od plošiny odděluje dnes zavážená úvozová cesta a souběžně s ní umístěná silnice do Radovesnic I.

Snad se příliš nezmýlíme, když na polnosti jižně od zemědělského podniku a u východní části dnešní obce lokalizujeme pohřebiště lužické kultury zmiňované F. Dvořákem (1936, 53, 138; *obr. 14:4*; zahrada p. Pouly, pole p. Mareše). Obdobné nálezy uváděl ze sousedního panského dvora („nový“ dvůr), který se nachází jihozápadně od areálu JZD. Jižně od něho zachytil v roce 1975 Z. Sedláček při stavbě bytovky (ppč. 183/1) část lidské kostry s lebkou k severu, a to v hloubce do 90 cm od povrchu (*obr. 12:8*). Podle jeho laskavé informace nebyl datovací materiál u stavbou poškozeného skeletu zjištěn.

Již předtím, v roce 1957, byla při výstavbě uvnitř areálu JZD (tehdy v trati Za panskou zahradou, parc. č. 84/3; *obr. 12:9*) poškozena menší kruhová jáma o průměru 120 cm a hluboká 80 cm, která podle dělníků obsahovala na 40 kusů celých malých hliněných nádobek uložených ve třech vrstvách na sobě a směřujících ústím vzhůru (*Jelínková 1959*). Další objekty zde při revizní návštěvě těsně po nálezů Z. Krumphanzlová-Jelínková nepozorovala. Původní datování tohoto unikátního celku považovaného za protoúnětický keramický depot bylo poprvé přehodnoceno V. Vokolkem (1961, 480), který jej přiřadil k „velimskému typu“ či starému stupni lužické kultury. Později podle uvedeného souboru označil i četné velimské koflíky za typ Křečhoř J. Hrala (2000, 209, 281; Fig. VI.1) a spolu s podobnými bezúchými tvary (pohárky) je začlenil do mohylové kultury. Tento název použil v kolektivní publikaci nových nálezů z návrší Skalka u Velimi, které se nachází 4 km severně od Křečhoře. Na Skalce se s nimi

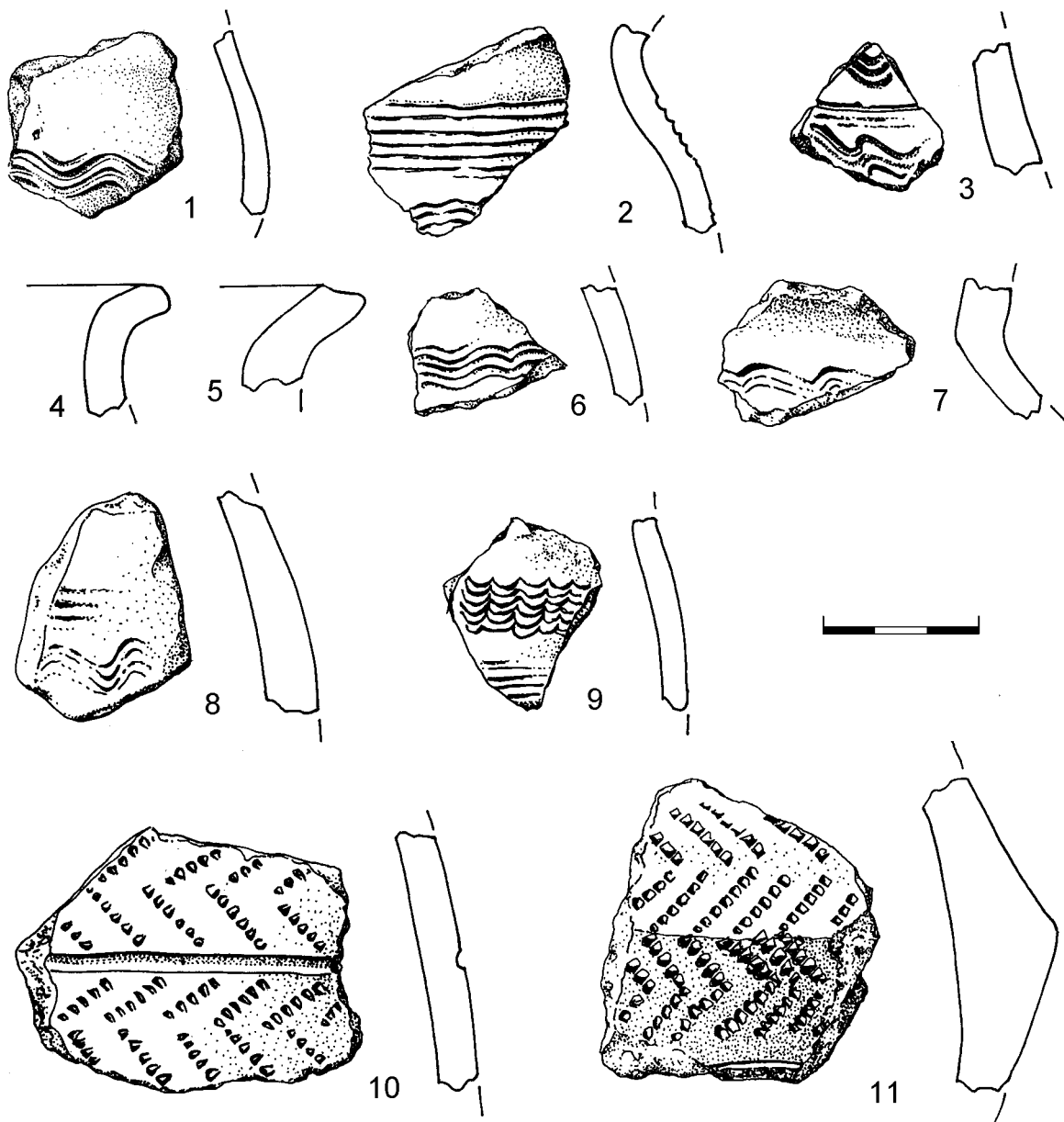
⁴ V praxi ale poněkud paradoxně platí, že čím menší počet menších střepů (týká se to tudíž především materiálu sběrového charakteru), tím bývají archeologické úvahy náchylnější k přeceňování fragmentárně dochovaného dekoru.

setkáme ve všech typech zahloubených objektů mladé a pozdní mohylové kultury (jámy, hliníky, příkopy; *Hrala – Šumberová – Vávra 2000*, Fig. V.10A; Plate 2:8–10; 14:1–2,9; 42:22; 83:3; 90:3).

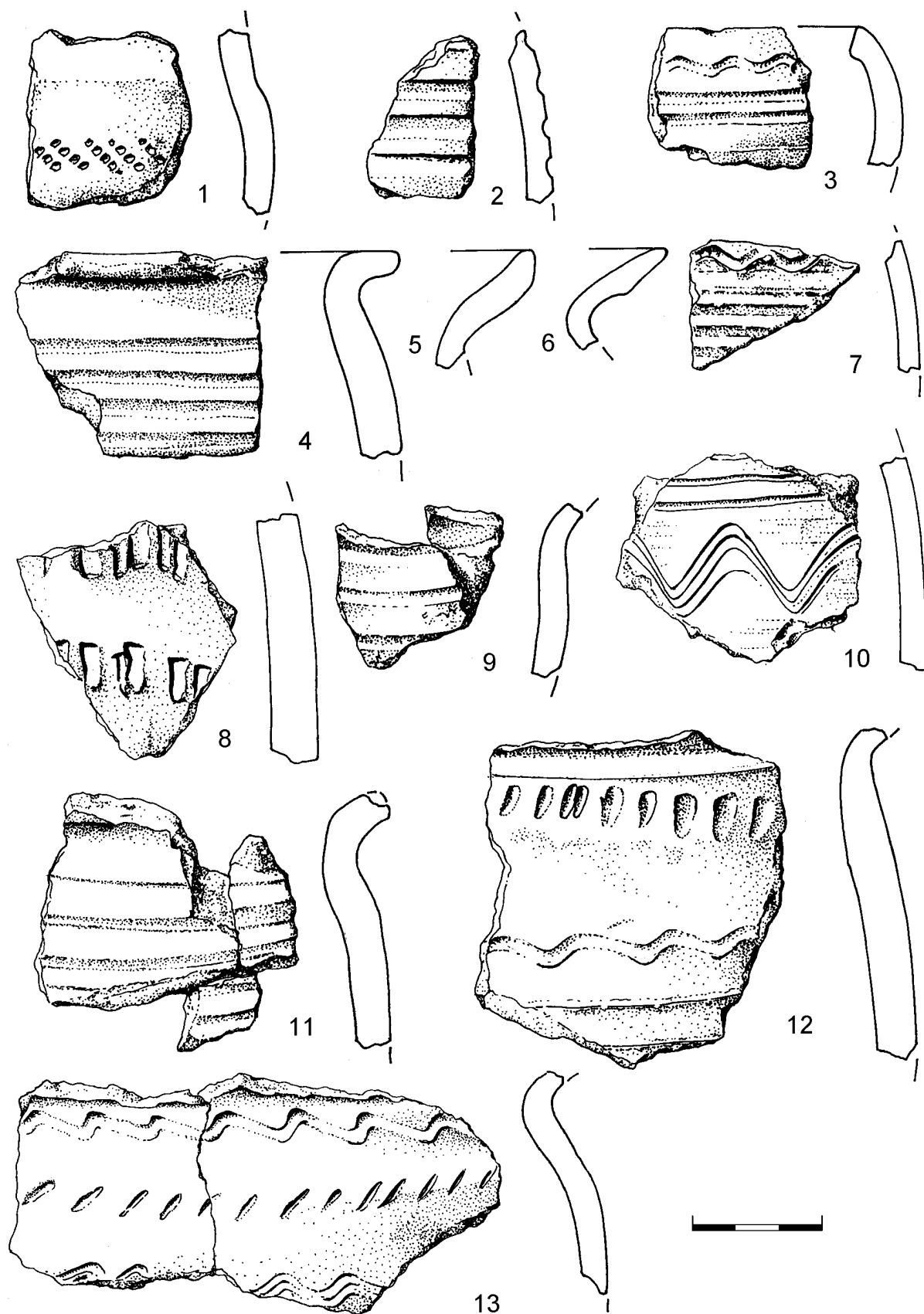
V květnu 2006 D. Šťastný, M. Vávra a R. Tvrdík uskutečnili záchrannou akci v prostoru západně od JZD při stavbě rodinného domu (parc. č. 85/4; *obr. 12:7*). Jeden objekt byl odtěžen při vybírání základů a další čtyři větší zahloubené objekty zůstaly z části zachovány na stěnách. Jsou předběžně datovány od střední až po mladší dobu bronzovou.

Na východním návrší v Křečhoři je dnes možné provádět povrchovou prospekci pouze na polích rozkládajících se na severních a východních svazích původně výrazného terénního bloku dosahujícího do výšky 302–310 m n. m. Při sběrech byly v těchto místech (*obr. 12:10*) v roce 2006 získány zlomky keramiky z doby bronzové (mohylová – lužická kultura) a ojediněle i zlomek raně středověké, snad středohradištní keramiky (*obr. 9:1*).

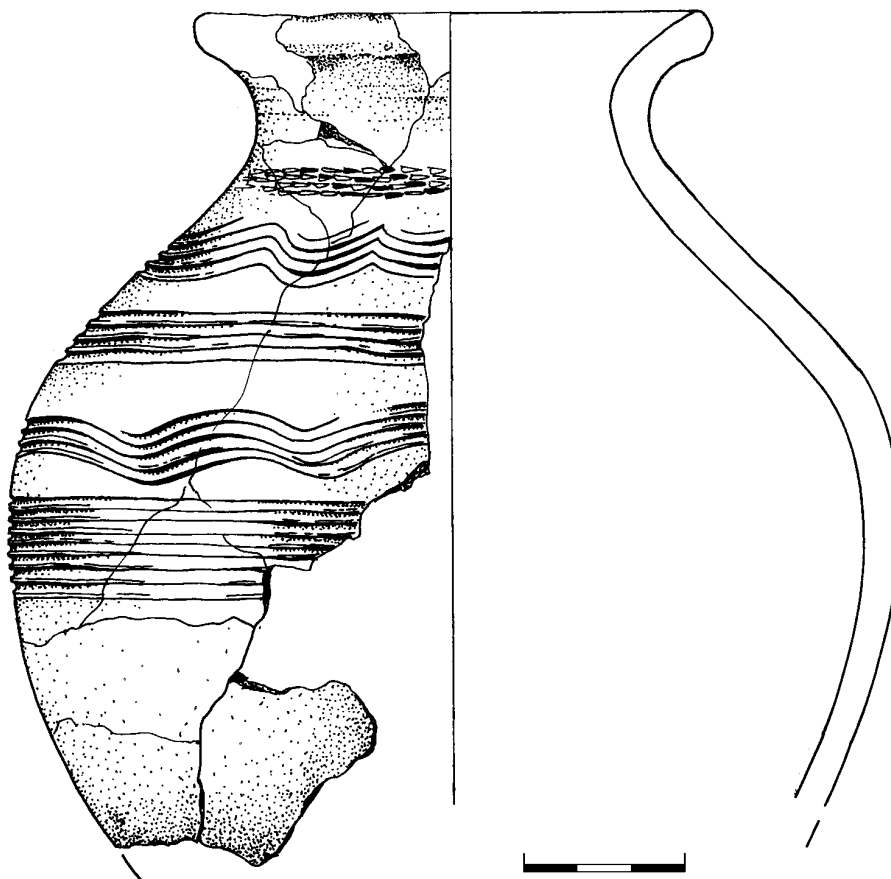
Jiná poloha „Pod kostelem“ na k. ú. Křečhoř, zaznamenaná J. Hralou a Z. Sedláčkem, se nachází na protilehlé straně oddělené od popisovaného východního návrší (s JZD) silnicí na Kutlíře, a to na okraji hlubokého údolí (*obr. 12:11*). V roce 1976 na prudším svahu 165 m západně od bezejmenného

Obr. 8. Křečhoř, okr. Kolín. Raně středověká keramika ze sběrů v areálu hradiště. 1–4 bývalý sad a jeho jižní sousedství; 5–10 prostor rozoraného západního valu; 11 pole při východním okraji areálu

Obr. 9. Křečhoř, okr. Kolín. Raně středověká keramika ze sběrů a menších výkopů. 1 severní svah východního návrší v Křečhoři; 2 poloha Nad Kutlíři; 3–13 pole severně od silnice do Kutlíř

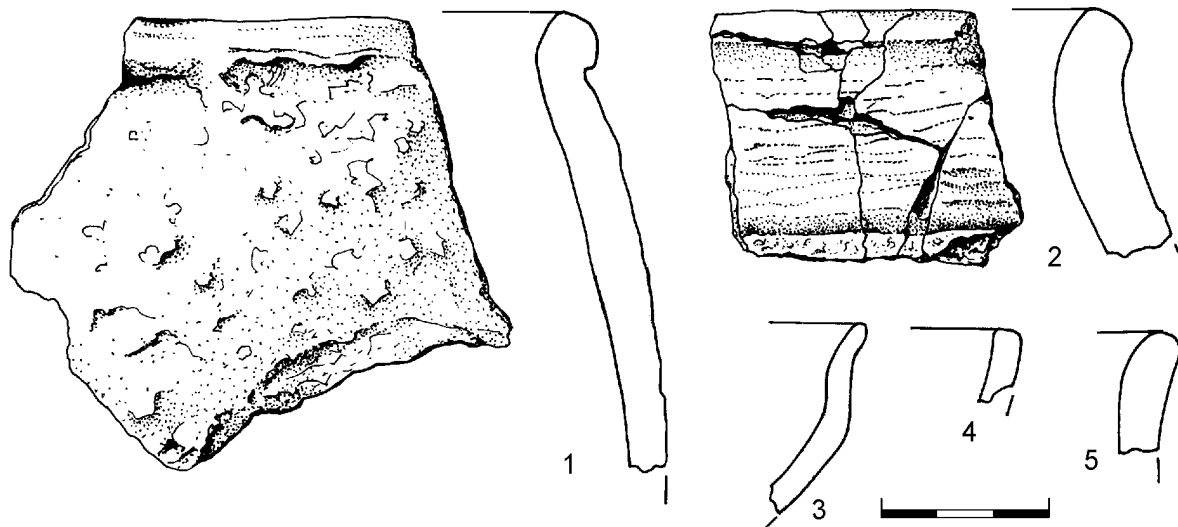
Obr. 10. Křečhoř, okr. Kolín. Pole nad silnicí do Kutlíř. Raně středověká lahev

potoka podchytili v rýze pro dálkové potrubí větší narušený sídlištní objekt dosahující až do hloubky 2,5 m s nálezy pravděpodobně náležejícími starší době bronzové (střepy, mazanice, zvířecí kosti a kameny; archiv ARÚ AV ČR, čj. 6628/76).

V roce 1990 sbíral na poli u silnice do Kutlíř nad opačným, pravým břehem potoka D. Šťastný (*obr. 12:12*). Menší pole leží ve spodní části svahu návrší s areálem JZD, ještě na katastrálním území Křečhoře. Nálezy pocházejí ze dvou mikrolokalit. Východnější z nich (mírně k potoku nakloněná poloha 1, u silnice) poskytla okraj mladohradištní misky s dovnitř zataženou lištou, vně zdobený jednoduchou vlnicí a žlábkou (*obr. 9:3*). Malý soubor z druhého úseku (západně a blíže k potoku) obsahuje blíže nedatovatelné pravěké zlomky nádob (plastická páska s šikmými vrypy).

Shodou okolností se v roce 1999 na stejné pole D. Šťastný vrátil při kontrole rýhy optického kabelu (šířka rýhy 23 cm, hl. 100 cm) pokládaného při modernizaci ropovodu Družba. V prostoru mikrolokality 1 byly z tmavé vytěžené hlíny v úseku cca 10 m získány četné keramické a další nálezy (horní část lahve, zlomky dalších nádob, mazanice s otisky, zvířecí kosti a přepálené lomové kameny; *obr. 9:4–13; 10*). Podloží tvořila sprašová hlína. Celý soubor z jediného velkého sídlištního objektu poškozeného rýhou můžeme zařadit do mladší doby hradištní. Dále k západu (v místě mikrolokality 2) se ve vytěžené hlíně vyskytly zlomky mladolaténské keramiky (okraje misky a tuhové nádoby, hrdlo větší nádoby s ovaleným okrajem a se zdrsňeným povrchem, světlý zlomek jemné nádoby zhotovené na hrnčířském kruhu; *obr. 11*) a ojediněle též struska. Potvrdily se tak starší údaje o sídlištních jamách z doby laténské registrovaných při úpravě silnice Křečhoř – Kutlíř v roce 1932 a zároveň o slovanských sídlištních nálezech u stejné silnice, které zaznamenal F. Dvořák (1936, 138).

Ojediněle byl v roce 1999 u rýhy optického kabelu nalezen zlomek mladohradištní keramiky se širokými žlábkou (*obr. 9:2*) v poloze Nad Kutlíři, a to ve vzdálenosti 0,5 km jihovýchodně od popisovaného slovanského objektu (*obr. 12:13*).

Obr. 11. Křečhoř, okr. Kolín. Laténská keramika z výkopu u silnice do Kutlíř. Obr. 8–11 kreslila I. Vajgllová

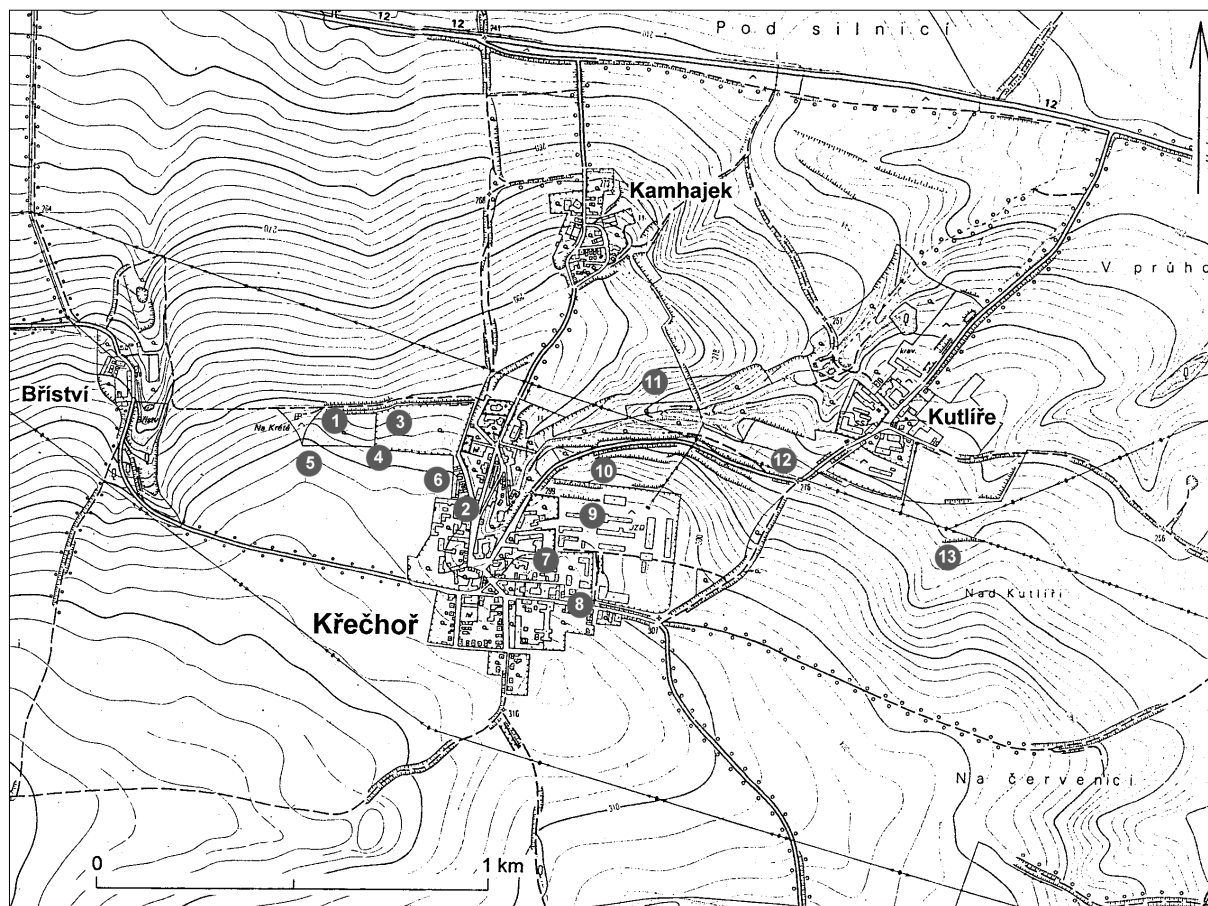
Raně středověká keramika z prostoru východně od Křečhoře

Kromě nálezů z areálu hradiště disponujeme ještě raně středověkou keramikou (obr. 9; 10) ze tří poloh východně a severovýchodně od centra obce (obr. 12:10,12,13). Kromě zlomku s hřebenovou výzdobou ze severního svahu východního křečhořského návrší, jehož datace je poměrně široká a vyloučit nejde ani středohradištní období, vykazují ostatní nálezy poměrně výraznou chronologickou odlišnost od keramiky získané z plochy hradiště. Materiál vykazuje vyšší procento slídy v keramickém těstě, výzdoba až na výjimky sestává z jednoduchých ornamentů – vlnic, vpichů a širokých oběžných žlábků. Hřebenová výzdoba je zachována především na lahvi, což ovšem koresponduje s obecně známým jevem bohatšího dekoru na tomto typu nádob hluboko do mladohradištního období. Pokročilou morfologii prokazují i okrajové partie nádob. Celkově lze nalezenou keramiku klást do mladohradištního období, spíše do jeho starších fází, absolutně tedy do 10. a 11. století.

POKUS O VYHODNOCENÍ HISTORICKÉHO VÝZNAMU A FUNKCÍ OBOU KŘEČHOŘSKÝCH NÁVRŠÍ

Nad jihozápadním okrajem Kolínské tabule jsme vymezili a podrobněji popsali dva samostatné terénní útvary náležející k pásmu pahorkatiny Kouřimské plošiny táhnoucí se od Křečhoře směrem na Břežany I, která výrazně převyšuje Polabskou nížinu. Strategickou hodnotu zdejších výšin úspěšně využil i maršál hrabě Leopold Josef Daun v bitvě u Kolína. Na nejvyšším místě obě návrší od sebe odděluje nevýrazné sedlo, z něhož vychází postupně k severovýchodu erozí modelované hluboké údolí se strmými srázy.

Západní blok návrší s hradištěm V Šancích vyčleňuje od okolní náhorní plošiny uvedené sedlo nad navazujícím údolím a na opačné straně přírodní rokle. V terénu znatelné pozůstatky opevnění však až k nim nezasahují. Svou velikostí (cca 17 ha) se hradiště řadí k poměrně velkým opevněným areálům. Na základě terénní situace navíc nevylučujeme, že sídlištní aktivita mohla využívat i plochu západně od hradiště až po strž u osady Bříství. Vzhledem k tomu, že se archeologický výzkum na křečhořském hradišti dosud neuskutečnil, k poznání vývoje osídlení musíme vystačit s povrchovými nálezy sběrové hodnoty, a tudíž i s jejich omezenými vypovídacími schopnostmi. Zatím nejstarší doklady o využití této polohy pocházejí z rozhraní střední a mladší doby bronzové. Následnou etapu osídlení představuje halštatské období a nejvýrazněji jsou zastoupeny zlomky hradištní keramiky. Ojedinelé pozdně středověké nálezy pak souvisejí až se zemědělským využitím dané plochy. Dvě zachované informace o kamenech v tělese valu (zdivo či jeho destrukce) pak naznačují, že hradba původně obsahovala kamenné jádro nebo měla čelní, na sucho stavěnou kamennou zeď. Otázku původního vstupu do areálu zatím nelze řešit.

Obr. 12. Křechoř, okr. Kolín. Pravěké a raně středověké nálezy. 1, 2 polohy se zmínkou o kamenech v opevnění; 3–6 pravěké a raně středověké keramika, sběry v areálu hradiště; 7 objekty z doby bronzové, 8 nedatovaný nálezy skeletu; 9 keramický depot střední doby bronzové; 10 pravěké a raně středověké keramika, sběr; 11 objekt ze starší doby bronzové; 12 raně středověký objekt, keramika ze sběrů; 13 raně středověké keramika, sběr.
Kreslil D. Štátný

S určitými výhradami můžeme křechořský opevněný areál považovat za raně středověkou fortifikaci, i když je třeba upozornit, že jednoprostorové (?) raně středověké hradiště s rozlohou 17 hektarů a příslušnou terénní konfigurací je jevem v našem prostředí poměrně vzácným. Na druhou stranu nemůžeme vyloučit ani původní existenci vnitřního členění.

Poměrně jednotný nálezový soubor z hradiště lze zařadit do středohradištního období. Obdobně jsou na Kolínsku datována například hradiště v Klučově (mladší fáze), Přistoupimi, na Staré Kouřimi a v Hryzelech. Geograficky nejbližší pak leží předpokládané slovanské hradiště v centru Kolína a v Bořeticích u Ratboře (základní informace o uvedených opevněných lokalitách i přehled literatury viz Čtveřák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003). Všechny uvedené lokality využívají v terénu většinou lépe vymezené výšinné polohy, na rozdíl od mladších hradišť blatného typu, který nedaleko od Křechoře reprezentuje např. poloha Svatovík na břehu Labe v obci Hradištka I (Lutovský – Štátný – Vávra 2006, obr. 1:14). Za současného stavu poznání křechořského hradiště je ovšem velmi složité uvažovat o možných vazbách a mocensko-politických souvislostech s opevněnými středohradištními lokalitami Kouřimska a Kolínska. Podobně problematické jsou pochopitelně i úvahy vyplývající z výběru terénního útvaru. Celkovou konfigurací se sice křechořské hradiště poměrně odlišuje od jiných výšinných opevněných sídlišť v širokém okolí, poloha na posledních vyvýšeninách přiléhajících od jihu k Polabské nížině – a snad i v místech širokého koridoru, kde z jihu ústila cesta spojující české Polabí s Podunajím – mohla svým strategickým významem převážit nad jinými hledisky. Koneckonců i vnější opevnění Staré Kouřimi, přístupné ve většině svého průběhu rovněž po rovině, vykazuje ze strategického hlediska obdobné „nevýhody“ jako opevnění křechořské.

Je na místě připomenout také pravěké stáří části získaných souborů. Nevylučujeme, že na tomto místě lze očekávat i staršího opevněného předchůdce pozdějšího slovanského (?) hradiště, a to už od doby bronzové. Přesnější, podrobnější a spolehlivější údaje by mohl přinést až cílený archeologický výzkum či ještě před ním menší záchranné akce předcházející nyní navrhovaným terénním úpravám v blízkosti pomníku.

Z východního, pro obranu méně příhodného návrší, dnes zakrytého stavbami a znehodnoceného především velkým zemědělským střediskem, máme více mozaikových informací z uskutečněných záchranných akcí. Přesnější lokalizace nalezišť v obci uváděných F. Dvořákem (1936, 138) je většinou neproveditelná a starší nálezy zde proto zmiňujeme méně. Od severu a od východu se jedná o výrazný, velký terénní útvar s plochým temenem pokrytý sprašovými návějemi. Jen na jihu přechází pozvolna do sousední planiny obdobně jako západní poloha se slovanským (?) hradištěm. Dosud nejstarší sídlištní nálezy jsou známy z již citované zahrady p. Pouly jižně od areálu dnešního zemědělského podniku (kultura s lineární keramikou; *Pavlu – Rulf 1996*, 142). Ojedinelý náleзовý soubor mohylové kultury z areálu bývalého JZD má časové a zřejmě i další souvislosti s hradištěm ze střední a počátku mladší doby bronzové ve Velimi. Při pohledu z velimské Skalky (210 m n. m.) je však východní návrší zakryto jiným kopcem, a to bližším Bedřichovem dosahujícím výšky 279 m n. m. Přinejmenším lze ale vlastní temeno s dalekým výhledem považovat za osídlenou výšinnou polohu, která mohla v rámci širší sídelní sítě v době bronzové plnit například funkci strážního bodu pro velimské opevněné centrum v čase ohrožení, a to spolu s Bedřichovem. Můžeme v této souvislosti připomenout i jen zčásti zachovanou a blíže nedatovanou lidskou kostru zaregistrovanou nedaleko od místa nálezu keramického depotu.

Raně středověké nálezy se jen ojedinele podařilo vytrdit ve sběrech z vyšší části východního návrší na severním svahu, zatímco níže nad potokem u dnešních Kutlír existovala v mladší době hradištní zemědělská osada. V té době již zřejmě hradiště v Šancích pozbylo své původní funkce a zaniklo (k vývoji raně středověkého osídlení v širším okolí viz též *Lutovský – Šťastný – Vávra 2006*).

LITERATURA

- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Dvořák, F. 1936: Pravěk Kolínska. Soupis archaeologických památek Kolínska a Kouřimska. Kolín.
- Hrala, J. 2000: VI. The development and cultural context of the pottery. In: Hrala, J. – Šumberová, R. – Vávra, M., Velim. A Bronze Age fortified site in Bohemia. Praha, 207–217, 280–282.
- Hrala, J. – Šumberová, R. – Vávra, M. 2000: A Bronze Age fortified site in Bohemia. Praha.
- Jelínková, Z. 1959: Hromadný nález protoúnětické keramiky z Křechoře u Kolína, Památky archeologické 50, 16–33.
- Lutovský, M. – Šťastný, D. – Vávra, M. 2006: Velim v raném středověku, Archeologie ve středních Čechách 10, 777–791.
- Pavlu, I. – Rulf, J. 1996: Nejstarší zemědělské osídlení na Kolínsku, Práce muzea v Kolíně 6, řada společenskovo-vědní, 121–169.
- Píč, J. L. 1893: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. I (1889–1892). Praha.
- Vokolek, V. 1961: Lužický keramický depot z Rosic u Chrudimi, Archeologické rozhledy 13, 478–482, 498–499.
- Zap, K. V. 1855: Bojiště Kolínské, Památky archeologické 1, 248–310.

THE ENCLOSURE AT KŘEČHOŘ IN THE KOLÍN REGION:
ON THE DEVELOPMENT OF SETTLEMENT ON THE TWO PEAKS OF KŘEČHOŘ

Above the south-western edge of the Kolín tableland the authors have defined and described two independent terrain formations that form part of the band of downlands in the Kouřim plain. At their highest point, the two peaks are divided by a slight saddle.

On the western peak, more advantageous from a defensive point of view, was an enclosure of some 17ha, partially with surviving ramparts, and with the defensive partly able to be reconstructed with the aid of aerial photographs and old maps. Archaeological research at the enclosure has not yet been undertaken, and the development of settlement here is therefore understood only on the basis of surface finds. Thus far, the oldest evidence for the use of this area comes from the transition from the Middle to Late Bronze Age, whilst the Hallstatt period and to some small degree the Middle Ages are also represented. This latter, relatively uniform assemblage can be dated to the 9th–10th centuries. Two surviving pieces of information about the stones in the body of the rampart (masonry or its destruction layer) indicate, however, that the ramparts originally had a stone core, or stone facing wall. With certain reservations these may be regarded as Early Medieval fortifications. An earlier hillfort may, of course, have existed here.

The information available from the eastern peak is more of a mosaic, arising out of rescue excavations. The earliest settlement finds to date come from the Neolithic (Linear Pottery culture). A unique finds assemblage of the Tumulus culture has a chronological and evidently other links to the hillfort of the Middle and early Late Bronze Age at Velim. At the very least, the crown itself, with its broad views, may be regarded as a settled upland location, which within the framework of the Bronze Age settlement network might, for example, have served as a watch point.

The material collected from the eastern peak also includes isolated finds of the Early Middle Ages (9th & 10th centuries), while lower down, above the stream, there was later (in the 11th century) an agricultural settlement at what is now Kutlíře. At this time the enclosure on the western peak had evidently outlived its usefulness and been abandoned.

